

tantia autem ex eo quod latens, et ex eo quod radix est, non conducit sensibiliter et externe, sed entitative, sicut etiam relationes conjunctæ sunt ipsi sensibili, sed non per se conducunt, quia occultæ sunt. Et licet requiratur, quod sit accidens in concreto, ut sentiri possit, tamen non id requiritur formaliter ex vi conducentiæ ad sensibilitatem externam et apparentem, sed generali ratione ad omnia accidentium munerera et entitativam existentiam: et ita substantia non requiritur per se formaliter ad rationem objecti sensibilis, sed per se radicaliter et in ratione entis.

Ad confirmationem respondetur ex dictis, quod sensibile commune etiam convenit cum sensibili per accidens, quod neutrum emittit per se et seorsum a sensibili proprio distinctam speciem, sed in ratione modificandi speciem sensibilis proprii valde differunt sensibile commune per accidens, quia sensibile commune per se modificat perseitate ipsius sensibilis, ut externe apparentis, sensibile autem per accidens non, licet in genere entis, et per modum radicaliter continentis et sustentantis sensibile, requiratur substantia, et tanquam quid occultum non sensibiliter movens externe aut modificans. Unde ex eo quod substantia sit prima radix, et primum principium accidentium et virtutis movendi sensibiliter, non sequitur quod per se conducat perseitate formali sensibilitatis externæ, et ut requiritur ad motionem externam, sed perseitate radicali, ut generaliter requiritur ad omnia accidentia in ratione entis, et cujuscunque operationis, et sic ipsum objective movere radicatur in substantia, non ut in objecto, sed ut in subjecto, ac proinde licet per se requiratur, ut in re existant talia accidentia, non tamen per se objective, sed per se subjective.

Secundo arguitur ad probandum: Quod sensibilia communia et per accidens imprimant speciem sui peculiarem. Etenim species est naturalis similitudo rei, nec potest excedere rem illam cujus est species nisi aliquid sibi addatur, ergo species coloris qui est objectum visus non potest representare figuram seu magnitudinem, quæ est sensibile commune nisi aliquid addatur tali speciei, quia res istæ sunt omnino distinctæ et primo diversæ, scilicet quantitas et qualitas, et ita similitudo naturalis unius, non potest esse alterius, debet ergo aliquid in specie addi, ut illud representet, et hoc quod additur est particularis representatio sensibilis communis. Nec potest per modum unius species aliqua res ita diversas adunare, nisi prout in aliquo tertio conveniunt, hoc autem etiam in speciebus Angelicis, quæ sunt eminentissimæ, valde difficile explicatur, multo ergo minus conveniet speciebus sensibilibus sensibilitate externa. Et idem probatur de specie ipsius substantia, quæ necessario debet esse in oculo, alias non esset in intellectu, quomodo est autem possibile, quod species coloris representet hominem vel lapidem, nisi aliquid speciale ei addatur; et hoc quod additur, et peculiariter ei correspondet, species illius est.

Confirmatur primo, quia continet invariato colore et luce, variari visionem ex sola variatione sensibilis communis, verbi gratia, ex diverso situ, motu, vel figura, ergo necesse est variari speciem, si enim hæc non variaretur neque visio, sed non variatur species coloris vel lucis, quæ sunt sensibilia propria, ergo species aliqua sensibilibus communium. Quod si nec ista variatur, ergo nihil omnino agit sensibile commune, sed se habebit sicut substantia, quæ est ipsum sen-

sibile per accidens, et in ratione objecti nihil omnino agit, nisi per sensibile proprium. Si vero aliquid agit sensibile commune, ergo speciem, non enim datur aliud, quod agat.

Confirmatur secundo, quia aliqua sunt sensibilia communia, quæ attinguntur sine sensibili proprio, ergo sine specie sensibilis proprii, et tamen habent aliquam speciem, sine illa enim non sentirentur, datur ergo peculiaris species sensibilis communis sine sensibili proprio. Antecedens probatur, nam cum alicui infligitur vulnus, aut verberatur sentit aliquid, scilicet dolorem, et tamen non sensibile proprium tactus, v. g. calidum aut frigidum, etc. sed divisionem illam, aut compressionem partium, vel aliquid durum seu asperum, quæ sunt sensibilia communia. Similiter, si manus tangeret, sentiret ibi resistantiam et soliditatem duram, et non qualitates tangibiles, quæ sunt proprium sensibile tactus, cum oculus careat illis, ergo sentiri potest sensibile commune sine proprio. Ac denique cum aliquid videtur a longe et non discernitur ejus color, vel cum clausis oculis sentitur opacum corpus, quod transit ante illos, nec tamen tunc videtur color aut lux, ergo aliquid sensibile commune sentitur sine proprio.

Respondetur quod una et eadem species representat objectum, et modificationem ejus, non tanquam duo objecta, sed ut unum, non enim species præsertim rei singularis et materialis, quæ præcisiva non est, potest representare rem aliquam ita abstractam a modis et circumstantiis, quod nihil de modificatione representet. Nec pro illa parte, quam representatur ille modus, dici potest, quod est distincta species et directæ representatio saltem illius modi, dicitur enim quod speculo representans aliquid cum ali-

qua modificatione, non respicit modificationem illam, ut distinctum representabile directæ, nec per distinctam representationem, sed per eandem ut modificatam, sicut enim modificatio illa non est proprie objectum, sed modus objecti, ita nec ejus representatio est directæ representatio sed representationis modus, quod aliqui explicant dicentes, quod non representat, sed exercet. Revera tamen, licet representet, non tamen ut per se directæ representabile, sed ut modum ejus, quod per se representatur. Nec inconvenit, quod idem sensibile commune diversis representationibus representatur, verbi gratia, colore, sono, et quia hoc ipso, quod est commune, accommodatur singulis juxta eorum capacitatem ibique diversimode modificat. Quod vero dicitur non posse unam speciem representare plura per modum unius, nisi sit eminens, ut in Angelis, respondetur quod eminentia requiritur ad representandum plura objecta per modum objectorum, sub ratione aliqua superiori uniente et manifestante illa. Ad representandum autem plura, quorum unum sit objectum, aliud modificatio ejus, non requiritur eminentia, sed potius quanto species est magis materialis et imperfecta, tanto minus abstrahit ab istis modificationibus, eaque concernit. Dicitur autem substantia esse in sensu, non per se seorsum a sensibili proprio, sed sub illo, et ut induta externam illam sensibilitate, sicque potest ad intellectum pervenire, nec requiritur ut aliquid sit in intellectu, quod sit in sensu sicut in intellectu, sed per effectus et accidentia sua.

Ad primam confirmationem respondetur, quod invariato colore quoad substantiam et modum, non variatur sensitio, variato autem colore quoad modificationem, verbi

gratia, quoad figuram, situm, etc. variatur diversa sensatio etiam modificative, nec est necesse variari specificative ex parte objecti directi. Illa autem modificatio sufficere fortasse ad variandum accidentaliter intrinsece visionem, et individualiter, sicut de notitia abstractiva et intuitiva diximus in Logica quaest. xxiii, et in hoc differt sensibile commune a sensibili per accidens, quod sensibile per accidens, nec etiam modificative modificatione objectiva variat sensationem, sensibile autem commune, licet non imprimat speciem condistinctam simpliciter a proprio, bene tamen modificationem distinctam, ut ex D. Thoma explicatum est.

Ad secundam confirmationem respondetur, quod attinet ad cælum posse dici, quod habeat qualitates tangibiles positive et per se, si admittamus quod qualitates per se sensibiles, non solum sunt calidum et frigidum, et aliae primae qualitates, sed etiam durum et molle, asperum et lene, sive oriuntur ex primis qualitatibus, sive ex alia causa proveniant, de quo quaestione sexta dicemus; cælum autem durum est et solidum, et tersum, et sic sentiri potest, sicut sentitur fluidum et molle, etc. Si autem istae qualitates non sunt per se primo tangibiles, aut ita se habent in cælo, quod non possunt agere actione reali in tactum, sicut requiritur ad sentiendum per illum, tunc solum negative sentiuntur durities in cælo, quatenus ibi resistentiam aliquam experitur, sicut cum ab Angelo aliquis impeditur, seu detinetur, non sentit aliquam qualitatem tangibilem in Angelo, sed resistentiam aliquam negativam. Quando autem infligitur alicui vulnus, aut verberatur, id quod sentitur est durities corporis aut dividentis in vulnere, ac comprimentis in verberare, ex ipsa autem divisione senti-

tur dolor, quia etiam pertinet ad tactum, ut dicemus quaestione sequenti articulo ultimo, durities vero qualitas tangibilis est, ut ibi dicemus. Denique, quando oculis lausis aliquid opacum sentitur, ideo est quia palpebrae claudentes oculos, aliquid transparentiae habent, perquam admittitur aliquid lucis, et sic apposito corpore opaco lux ipsa magis impeditur, et sic sentitur opacitas.

Tertio arguitur contra numerum sensibilibus communium. Videntur enim ex una parte esse plura, ex alia pauciora. Esse plura, quia tempus est sensibile commune, cadit enim sub sensum, ut dicit Aristoteles iv Physic. text. xcviij, et tamen non est proprium sensibile alicujus sensus determinari. Item situs, distantia, habitus, seu vestis cadunt sub sensum, et similiter raritas, et densitas, pulchritudo, et alia similia, asperum et molle, et tamen non sunt sensibilia propria, quia pluribus sensibus percipiuntur. Esse pauciora probatur, quia quies et motus non videntur pertinere ad sensum, nam quies est aliquid privativum, et ita non dicitur rationem sensibilibus, sicut nec tenebrae sentiuntur, motus autem, quia constat ex praeterito et futuro, sensus autem non percipiunt praeteritum, nec futurum, ergo neque partes motus et praesertim per visum non potest percipi motus, quia visio est in instanti, motus autem, et quies in tempore. Denique, numerus vel sumitur materialiter, et sic est magnitudo multiplicata, nec debet poni tanquam distinctum sensibile a magnitudine, vel formaliter pro numerabilitate, et sic solum pertinet ad intellectum numerantem, et non est sensibile commune.

Respondetur ad primam partem argumenti, omnia illa quae sunt sensibilia communia contineri sub istis assignatis, quae ex Aristotele

numeravimus, quia omnia illa aliquid participant de quantitate. Et quidem si participant de quantitate continua, reducuntur ad magnitudinem, de qua aliquid participant situs, distantia, et vestis, quae istam quantitatem connotant. Si participant de discretis, reducuntur ad numerum, ad quem etiam reducitur unitas, quia est principium numeri. Si participant aliquid de quantitate successiva reducuntur ad motum, ad quem etiam pertinet tempus quod est duratio, et mensura motus. Pulchritudo autem sensibilibus constat ex debita dispositione coloris, et figurae, id est, ex sensibili proprio, et communi, ut pertinent ad visum, unde et pulchra dicuntur, quae visa placent. Raritas vero, et densitas, asperum et molle, gravitas et levitas ipso tactu sentiuntur, secundum quod sunt qualitates tangibiles ortae ex primis qualitatibus, et praesertim gravitas, et levitas prout important rationem ponderis solo tactu percipiuntur. Si autem in aspero, et leni solum attendatur id quod situationis est, ad magnitudinem, et quantitatem reducuntur.

Ad secundam partem argumenti respondetur, quietem dupliciter sumi. Uno modo pro privatione motus, et sic non sentitur positive, sed negative, ut tenebrae. Alio modo sumitur pro consistentia, seu immobilitate in loco, ubi non solum privationem motus importat, sed etiam existentiam in loco, cum immobilitate, et sic sentitur positive tanquam sensibile commune. Quod vero attinet ad motum, dicimus quod partes ejus possunt cognosci dupliciter uno modo secundum comparisonem praeteriti et futuri, et sic solum ab intellectu apprehenduntur comparante illas: alio modo considerantur sub ratione transeuntis praecise, et ut opponuntur immobilitati, et consistentiae, et sic etiam per sensum

attingi possunt, quatenus rem ipsam sensibilem transire videt, ipsasque partes motus, ut praesentes transeunt, discernit, non sub ratione praeteriti, vel futuri. Quod vero fiat visio in instanti non obstat, quia durat ultra instans, et si potest percipere motum, et quietem, quae sunt in tempore. Quod vero dicitur de numero respondetur non cognosci a sensu ratione ordinis, quem habet numerus major ad minorem, vel e contra, quod pertinet ad rationem mensurae, sed ratione multiplicationis et divisionis, in quo differt a magnitudine, quae est quantitas continua.

ARTICULUS III.

Utrum sensibile positum supra sensum sentiatur, et an laedat sensum?

Procedit difficultas de sensibus externis, qui non mediantibus idolis tanquam speciebus expressis, attingunt objecta, sed immediate in se ipsis. Et sub aliis verbis solet proponi haec difficultas, an requiratur ad sensum externum aliquid medium inter ipsum, et sensibile, ita quod nec sit inherens ipsi sensui, nec omnino congruum, sed cum aliquali distantia. Est autem duplex medium, alterum externum, alterum internum. Externum est corpus distinctum, conjunctum ipsi sentienti. Internum est pars aliqua ipsius sentientis, conjuncta organo. Et de utroque inquirunt, an sensus possit sentire aliquid sibi immediate appositum sine tali medio interno, vel externo. Et inde nascitur secunda difficultas, an vehemens sensibile applicatum, et conjunctum sensui laedat ipsum actione reali, vel etiam intentionali.

Circa primam difficultatem non desunt, qui existimant posse abso-

lute sensibile positum supra sensum sentiri. Et saltem de tactu, et gustu id existimant Conimbricenses lib. II de Anim. c. XI, q. III, articulo ultimo, P. Suarez lib. III de Anim. c. XXVII. Alii etiam de odore idem existimant. Alii de omnibus sensibus etiam de visu quoad corpora lucida, nam opaca posita supra oculos velant ipsos, et sic impediunt visionem. De quibus sententiis videri potest Cursus Carmelitanus hic disp. IX, q. III, Rubio lib. III de Anim. c. I, q. III, et agendo de singulis sensibus externis sensu plenius attingemus.

Nihilominus sententia D. Thomæ oppositum tenet in hoc secundo de Anima, lect. XV, super textum LXXV. Et sine dubio est expressa Aristotelis ibidem, loquiturque de omnibus sensibus externis, quia inquit: « Quod si super ipsum instrumentum sensus, vel id quod sonat, vel id quod olet, posuerit, nullus profecto sensus efficietur, similis modo res se habet in tactu, et gustu, sed non apparet. » Videri etiam potest in eodem libro, c. XI, text. CXVI, et D. Thomas ibi lect. XXIII, ubi specialiter loquitur de tactu, et ostendit organum ejus esse intus, quia sensibilia posita super carnem sentiuntur, non autem posita super organum sensus, et sic caro est medium, non organum tactus. Idem autem de visu, et auditu, et olfactu docet ibi, et lect. XV citata: « Nullum inquit sentitur, si tangit organum sensus, sed ab odore, et sono moventur media, a medio autem utrumque organorum, auditus, scilicet et olfactus, sed cum aliquis ponit corpus adorans, aut sonans super organum sensus non sentitur, et similiter est in tactu, et gustu. » Videatur Cajetanus lib. II de Anima, cap. VII, et X; M. Bannez I p. q. LXXVIII, art. III.

Rationem hujus aliqui sumunt a posteriori, quia experientia constat, quod visibile positum supra oculum

non videtur, et ex ipsa natura coloris, quia est motivus diaphani, ut definit Aristoteles, et sic non potest immediate movere potentiam, nisi mediante diaphano. Alii probant ex eo, quod sensatio cum sit actio aliquo modo immaterialis, requirit pro principio speciem in eo gradu immaterialitatis, in quo ipse sensus invenitur, ut autem exit species immediate ab objecto nimis crassa, et materialis est, indigetque subtilizari per aliquod medium, videmus enim, quod ipsa distantia species attenuantur, et subtilizantur, quæ enim distant tenuiori modo videntur, eo quod species magis tenues sunt, ergo per medium redduntur species minus crassæ.

Cæterum rationes istæ et experientie non videntur convincere; prima enim experientia, ut Cajetanus advertit loco citato non multum probat, licet enim coloratum in corpore opaco positum supra oculum non videatur, quia sua opacitate tegit visum, tamen si poneretur luminosum supra oculum non apparet unde impediretur videri, de hoc autem nulla est experientia, quia luminosum igneum non potest poni supra oculum, dissolveret enim illum luminosum autem cælestis, multo minus nostris oculis superponitur. Quod autem color sit motivus diaphani, ideo est, quia non invenitur lux prope oculum, nisi diaphano ibi existente, si autem lux remaneret, color immediate per ipsam moveret potentiam. Experientia autem secundæ rationis æquivocat de subtilitate attenuationis et proportionis, seu immaterialitatis, medium enim attenuat species, infirmando, reddendoque imperfectiores, non autem magis spiritualizando, et immaterialiores reddendo, sic enim vivaciorum, et perfectiorem redderet speciem, siquidem esse intentionale, et representativum speciei ex

majori immaterialitate crescit: unde si in medio species redderetur subtilior quantum ad immaterialitatem perfectior esset in representando, cum tamen videamus per distantiam medii magis attenuari et imperfecti. Nec potest dici, quod principalior vis assimilandi est in objecto, sed instrumentalis in medio, conducens tamen ut species immaterialior evadat, sicut manus est principalior vis movens malleum, et tamen sola manus non ita perfecte movet malleum, et facit ictum, sicut mediante ipso malleo. Contra enim est, quia species procedit ut naturalis similitudo ab eo, cujus est species, et sic toto naturæ impetu procedit, neque indiget medio, ut similitudo fortior evadat, impulsus vero non ita procedit a manu, sed potest ex densitate materiæ instrumenti, in quo recipitur, reddi fortior impulsus, nec tamen per densitatem redditur perfectior similitudo speciei. Præterquam, quod non constat nobis, quod medium sit instrumentum conducens ad perfectionem speciei, sicut instrumentum manus ad recipiendum fortiorem impulsus. Denique, quia videmus objecta videri a valde parva distantia inter oculum et objectum, non apparet autem, quomodo in tam parva distantia subtilizari possit species in aliqua notabili proportionem respectu ejus, qua exit ab objecto.

Quæ efficacior videtur illa ratio, quam Cajetanus insinuat loco citato, cap. X, quia si sensibile immediate positum supra sensum posset sentiri non repugnaret videri aliquid sine specie, imo et ipsum sensum sentire seipsum, atque adeo reflectere supra se, quod repugnat ejus materialitati et limitationi, ut dicemus articulo sequenti. Sequela vero probatur, quia species ut immediate exit ab objecto non magis immaterialis exit, quam sit ipsa immaterialitas

objecti in se, verbi gratia, quam sit ipsa lux secundum quam ipsum objectum potest terminare sensationem, sine hoc quod formetur idolum intermedium, in quo videatur, vel sentiatur, ergo si talis species prout immediate exit ab objecto servire posset sensui, non est cur ipsum objectum lucidum factum, per seipsum non posset etiam servire sensui. Quod si potest, ergo ipsa pupilla, quæ in se lucida est, et ad alios oculos mittit species, cum videatur ab eis, poterit a se ipsa videri seu ab oculo in ea existente, præsertim quando species primo exeunt ab ipsa pupilla, possent ei deservire, ut seipsam videret, cum enim in se habeat lucem receptam, a se primo incipit emissio speciei suæ.

Quod si dicas: Non posse primam speciem produci ab ipsa pupilla, nisi in aere vel corpore a se distincto, cum non possit idem esse agens, vel passum, semel autem productæ species emittuntur per lineam rectam, non autem redeunt ad ipsum oculum, contra est, quia casu quo res posset sentiri immediate posita supra sensum, non indigeret specie emissa per lineam rectam, vel obliquam, sed immediate, et per intimam conjunctionem speciem emitteret, et sic quodcumque corpus intra oculum positum ut sanguis, spiritus vitalis, humor quicumque, et similia viderentur, imo et ipse oculus seipsum, quod est contra experientiam; nec idem ageret in seipsum, sed pars pupillæ exterior in interiorem. Denique, hoc est conveniens operationi sensitivæ, quæ elevatur, et immaterialior est, quam naturalis, ad alterationem autem, et motum naturalem requiritur indistantia applicationis inter agens et passum, quia agens naturale determinatur a sua materia, circa quam operatur, ergo conveniens est, quod natura cognoscitiva sit aliquo

modo independens a tali instantia et contactu naturali, et sic operetur non existente sensibili supra se, sed aliquo modo distanti, et per aliquod medium.

Dico secundo : Sensibile vehemens lædit organum sensus directe ratione realis, seu alterativæ, quatenus immutat ipsam dispositionem organi, ratione autem actionis intentionalis præcise non lædit organum per se directe, sed per accedens. De prima parte conclusionis non est dubium, cum experientia videamus vehementiam lucis solaris fervore suo dissipare spiritus, et temperiem organi. Et hoc ideo, quia actio naturalis est idem, quod alteratio physica, unde si vehemens sensibile habeat talem alterationem, ita poterit excedere, quod temperiem organi corrumpat, et sic lædat sensum.

De secunda parte est difficultas, et aliqui Auctores existimant, etiam ratione actionis intentionalis, qua emittuntur species, si vehemens sint lædere ipsum sensum, quia proportionem ejus excedunt, quod cum pluribus Thomistis, quos citant, docent Carmelitani, disp. vii, art. iv, et M. Bannez 1 parte, quæst. lxxviii, art. iii, dub. v, et Cajetanus iii de Anima, super textum cxlii, imo videtur esse D. Thomæ ii de Anima, lect. ultima, et iii de Anima, lect. ii, super tex. cxlii. Quibus tamen locis S. Thomas solum dicit, quod sensibile excellens corrumpit proportionem organi sensus, sed tamen quomodo id faciat actione naturali, an intentionali ibi non explicat. Et Cajetanus ipse in solutione ad 2 tandem docet, quod actio sensibilis in sensu non est corruptiva, nisi per accedens, quod est excellentia sensibilitatis in objecto. M. Bannez etiam loco citato, solutione ad primum in secunda responsione maxime inclinat in aliam sententiam.

Sed tamen quod me maxime movet est, quia expresse ita tenet D. Thomas in additionibus, quæstion. lxxxv, art. ii, quod est in iv, distinct. xlv, quæst. i, art. iv. Ubi inquit, an oculus non gloriosus possit addere lucem corporis gloriosi, et determinat, quod sic : in secundo autem argumento objicit : « Quia claritas corporis gloriosi erit major, quam claritas solis, sed claritatem solis in sua rota oculus non potest aspicere, ergo neque lucem corporis gloriosi. » Et respondet : « Quod claritas intensa non offendit visum, in quantum agit actione Animæ, sed secundum hoc magis delectat, offendit autem in quantum agit actione naturæ, calefaciendo, et dissolvendo organum visus, et disgregando spiritus, et ideo claritas corporis gloriosi quamvis excedat claritatem solis, tamen de sui natura non offendit visum, sed demulcet. » Qui locus D. Thomæ manifestissimus est, ibique ex professo distinguit inter actionem naturalem, et intentionalem in vehementi sensibili, quod in aliis locis non facit.

Et ratio hujus est, quia læsio, seu corruptio organi est passio naturalis, siquidem ipsa temperies physica organi dissolvitur, alioquin non corrumpetur, si temperamentum ejus physicum maneret illæsum, ergo requirit actionem naturalem, et non pure intentionalem, actio enim pure intentionalis solum infert effectum, et passionem intentionalem; si vero naturalem passionem infert, vel habet adjunctam actionem naturalem, vel eminenter habet facere id quod actio naturalis, hoc autem secundum sine fundamento dicitur, quia non constat actionem intentionalem eminenter esse alterativam et corruptivam. Neque obstat, quod sensus consistit in proportionem quadam, sensibile autem excellens excedit illam proportionem, et sic

molestat, et lædit. Contra enim est, quia ex hac improportione solum sequitur, quod sensus non poterit percipere, et intentionaliter moveri ab illo objecto ita improportionato in ratione intentionali, non tamen sequitur, quod dissolvatur temperamentum organi ab illa intentionali motione, nisi introducantur qualitates contrariæ, quæ illud temperamentum dissolvant, constat autem illud temperamentum, ex qualitatibus naturalibus, unde nisi contrariæ qualitates ponantur, non dissolvitur; qualitates autem intentionales non contrariantur illis qualitatibus, cum solum sint representativæ, non autem naturaliter alterativæ, ergo ex præcisa motione intentionali, qualitates naturales organi non læduntur, nec destruantur. Et sic experientia testatur, quod vel ipsum vehemens sensibile habet aliquam alterationem naturalem, verbi gratia, calefaciendi spiritus, aut ipse sensus nimia attentione, et conatu consumit spiritus, et calorem nimium excitat, quod lædatur organum.

Solvuntur argumenta.

Contra primam conclusionem fit argumentum ex quibusdam experientis, nam in tactu et gustu non potest negari, quod sensibilia posita supra sensum cognoscantur, nam si ipsum sensorium tactus sive sit caro, sive nervus, pungatur ferro, sentitur maximus dolor, et similiter res rapida supra linguam posita gustatur, imo et humor intra linguam febricitantem inclusus sentitur, et facit omnia gustari ut amara, ergo res posita supra sensum sentitur. Idem videmus de odoratu, quod exhalatio odorifera intrat usque ad membranas narium, et usque ad ipsum cerebrum, et tamen sentitur.

In auditu etiam aliquando experimur sentiri sonum intra aures, et cum digito premitur os auriculæ, et cum fit magna commotio aeris prope nos, ita ut intrare possit per aures. Denique, in visu constat aliqua animalia fulgorem ab oculis emittere, et illum sentire et clausis oculis videtur quidam splendor nobis oberare, qui non est alius, quam ille, qui intra palpebras positus tangit pupillam : ipsum etiam lumen ut videatur, debet continuari usque ad oculos, ut ex Aristotele docet D. Thomas libro de sensu, et sensato, lectione quinta.

Respondetur, quod in duobus sensibus, gustus et tactus, certum est requiri majorem approximationem suorum objectorum, quam in aliis sensibus, non tamen immediatam conjunctionem, sed per aliquod medium, alias possent etiam accidentia sibi inherentia sentire, quod esset reflectere supra se, quod repugnat sensibus ita materialibus. Quare semper requiritur aliquod medium inter sensorium tactus, et ipsum objectum : medium autem est caro in lingua, vel in corpore, sensorium autem est nervus sub carne positus, ut sequenti quæstione latius dicemus. Quod si sensibile immediate tangat ipsum nervum ubi est sensorium, tunc illa pars, quæ afficitur immediate ipso sensibili non sentit illud, sed pars ipsi proximior id sentit. Quod si sensibile occupat totum sensorium æqualiter, tunc una pars non agit in aliam, neque sentitur; sicut medium, quod tali qualitate affectum est, non agat in organum eadem qualitate affectum. Si vero calor inæqualiter afficit sensum tactus, et ipsum tactum organum, non est inconveniens, quod pars affecta majori calore, sentiat minorem, et minor sentiat majorem, quia species intentionalis unius partis recipitur semper in alia proximiori. Sed de

hoc iterum dicemus infra, quæst. vii, articulo ultimo.

Ad id quod dicitur de odoratu respondetur, quod quando exhalatio illa intrat, usque ad cerebrum sentitur illa, quæ propinquior est sensorio odoratus, non quæ supra illud ponitur. Similiter auditus non sentit strepitum intra se factum, sed in aliquibus concavitatibus auriculæ juxta sensorium auditus positus, de quo sequenti questione. De visu vero dicimus fulgorem illum, qui est intra pupillam non videri, sed qui inde emicat, et extra oculos diffunditur, sicut videntur aliqua animalia de nocte oculis radiare, et fulgorem emittere. Lumen autem continuatum usque ad oculos non videtur, ut immediatum est ipsi pupillæ, sed, ut est in medio, vel objecto aliquantulum distante, nec fulgor aliquis intra palpebras inclusus videtur, sed per ipsas palpebras, quæ aliquid perspicuitatis habens confuse, videtur aliquis fulgor extra, præsertim si sit vehemens.

Secundo arguitur contra secundam conclusionem: Nam Aristoteles II de Anima, text. cxxiii, dicit: « Quod excellentia sensibilium corrumpit sensum, quia destruit ejus proportionem, seu temperamentum, » et idem affirmat lib. III, text. cxliii, et D. Thomas super ista loca. Ratione etiam arguitur: tum quia nimis fulgor excæcat oculos, ut si solem intente videamus, lux autem non est de se qualitas corruptiva realiter, sed solum agens intentionaliter, ergo intentionalis actio corrumpit sensum; tum etiam, quia sensus intrinsece consistit in quadam mensuratione, et proportione, ut possit sensibilia sentire, ergo si sensibile excedat hanc proportionem, dissolvit illam, utpote illi improporcionata, et excessiva. Confirmatur, quia experimur, quod si sensibile sit excellens, sensus molestatur, et

tristitiam sentit, ergo ex tali dissonantia, et improporcionem potest etiam corrumpi. Consequentia patet, quia unumquodque a suo contrario læditur, et corrumpitur intra illam lineam, in qua contrarietatem habet, sed sensus intra lineam intentionalem dicitur proportionem cum sensibili, ergo intra eandem læditur, et corrumpitur a sensibili, scilicet intra lineam actionis intentionalis. Unde quia aer, per quem transit species, non habet talem proportionem cum sensibili in ratione sensibilis, ideo nullo modo læditur vel corrumpitur ab ipsis speciebus intentionalibus, in sensu autem est proportio cum objecto in ratione sentientis, et cum speciebus intentionalibus, ergo lædi potest, et corrumpi ab actione intentionalis specularum.

Respondetur, tam Aristoteles quam D. Thomas in illis locis affirmare, quod excellens sensibile corrumpit sensum, sed non explicare modum, quo id fiat, an scilicet actione naturali concomitanter se habente cum intentionalis, an vero formaliter per ipsam actionem intentionalem, alique ita nihil probant contra nos, præsertim cum ex D. Thoma supra citato, constet quod illa læsio sensus non fiat ab actione intentionalis sed naturali. Ad argumentum ex ratione respondetur, quod nimis fulgor lædit oculos ratione actionis naturalis, id est, calefactionis, eo quod lux eminenter est alterativa, sicut videmus, quod calefacit lux solis, et sic nimis calefaciendo oculos, dissipantur spiritus, qui subtilissimi sunt, et sic lædit visum, quod non facit lux, non est calefactiva, sicut de luce corporis gloriosi dixit D. Thomas supra citatus. Ad secundam probationem dicitur, quod sensus consistit in quadam proportione dupliciter, tum in actu primo, tum in actu secundo. In

actu primo quantum ad temperamentum organi, et spirituum animalium, qui si dissipantur, impeditur sensatio. In actu secundo est proportio in attingendo objectum cognoscitive, quod si non attingat, tristatur et lassatur potentia. Hæc secunda proportio destrui potest ex sola excellentia rei sensibilis intra lineam seu actionem intentionalem. Prima vero, quæ pertinet ad temperamentum primarum qualitatum non destruit nisi per actionem naturalem, ut dictum est, et ideo non potest corrumpi, et lædi sensus sola intentionalis actione, seu representativa, nisi aliqua naturalis alteratio, et corruptiva ei adjungatur, vel eminenter contineatur in actione intentionalis.

Ad confirmationem respondetur, quod sensus molestatur a sensibili: tum actione naturali dissolvendo organum et spiritus, aut ex nimia attentione sentientis consumendo illos, quod totum pertinet ad alterationem naturalem. Potest etiam contristari ab excellenti sensibili tristitia objectiva, quatenus tale objectum apprehenditur ut nocivum, vel si non sufficienter res desiderata cognoscitur, quod est intentionaliter lædi, seu male affici. Et sic unumquodque læditur a suo contrario, læsio autem et corruptio sensus in temperamento organi est corruptio naturalis, non intentionalis, et ideo naturali actione, vel qualitate naturali debet fieri non a sola intentionalis; licet verum sit quod si excellens sensibile non potest attingi a sensu, quia improporcionatum est, quodammodo lædi dicatur sensus in genere intentionalis. Aer autem non habet tale temperamentum, et ideo neque ab intentionalis actione, neque a reali illud amittit.

ARTICULUS IV.

Utrum sensibus externis conveniat deceptio, et reflexio supra suos actus?

Ferè ex eodem principio oritur, quod aliqua potentia admittat deceptionem, seu falsitatem, et reflectat supra suos actus, quia utrumque videtur exigere aliquam comparisonem, seu collationem, ideo utrumque hic breviter expediemus. Est autem notandum duplicem esse veritatem, vel falsitatem: alteram judicialivam, et hæc est conformitas, vel deformitas per modum attributionis unius ad alterum. Secunda est apprehensiva, quæ solum est conformitas representationis, seu apprehensionis ad rem representatam.

DICO ERGO PRIMO: In sensu externo non est formaliter falsitas, neque deceptio, et dicitur formalis falsitas quæ contraponitur formali veritati, et consequenter est falsitas, judicialiva. Est D. Thomæ I part. quæst. xvi, art. II, quæst. I de Verit. artic. IX et XI. Et ratio est, quia veritas, vel falsitas judicialiva debet fieri per compositionem, vel divisionem, quia respicit esse, vel non esse rei, quod non significatur nisi componendo, aut dividendo. Hoc autem judicium compositionis est collativum, et consequenter non potest inveniri in sensu exteriori, qui pure apprehendit objectum, non autem judicat comparando unum alteri, et conferendo, sed ex directa immutatione objecti apprehendendo: unde nec reflectit supra suum actum, ut statim dicemus.

An vero in sensu interno possit esse veritas, vel falsitas per modum judicii, et non solum per modum apprehensionis, S. Thomas affirmati-

ve respondet in q. 1 de Verit. art. xi. ubi loquitur de sensu interno, et affert illud Philosophi iv Met. « Quod sensus non est dominus falsitatis sed phantasia; et i p. quæst. lxxviii, art. iv. ponit: « Quod sensus interior cognoscit intentiones cum quadam collatione, et comparatione. » Unde cum habeat collationem, et discursum participet circa singularia, licet non circa universalia, non circa substantiam, non repugnat quod iudicet de illis comparando, et conferendo, et consequenter, quod falli possit per inadæquationem, vel verificari per adæquationem ad rem.

Dico SECUNDO: In sensu externo per se non est deceptio apprehensiva circa proprium sensibile, non solum in communi, et quantum ad rationem formalem, quam non potest transgredi, verbi gratia, quod visus non videat coloratum, neque in communi, neque in particulari, hoc enim est impossibile, sed etiam circa objectum proprium in particulari per se non decipitur sensus, sed solum per accidens, circa sensibile autem commune, vel sensibile per accidens bene potest pati deceptionem Est D. Thomæ, tum in iii de Anim. lect. viii, circa text. clxi; tum in i part. quæstion. xvii, articulo. ii, et quæstion. lxxxv, articulo. vi, et quæst. i de Verit. art. xi. Quibus omnibus locis docet, quod circa proprium sensibile sensus externus per se nunquam decipitur, v. g. visus circa colorem, si sit debite propositus, et medium, vel organum non sit indispositum, sed si medium sit indebite dispositum, aut organum non recte ordinatum, tunc non per se, sed ex illo accidens decipi potest circa colorem, sicut si medium sit infectum colore viridi, omnia apprehenditur ut viridia, et si lingua, quæ est organum gustus sit infecta humore amaro, omnia sapiunt amare. At

vero circa sensibilia communia, aut sensibilia per accidens potest accidere deceptio ex ipsa propria ratione sensibilis communis, eo quod ab illo sensus non immutatur immediate, sed mediante alio, et hoc per se est occasio deceptionis, quia quod alterum sentitur ex se potest latere, altero apparente, tota autem causa deceptionis inde nascitur, quod unum lateat, et alterum appareat, et hoc maxime contingit in deceptioe apprehensiva, quæ iudicio mentis præbet occasionem deceptionis eo quod apprehendit id quod apparet, et non manifestat id quod latet, sicut in colore apparet aurum id quod in re est auricalchum, si enim totum apprehenderetur, et appareret, non deficeret ipsa apprehensio, et sic quantum est ex vi oppositionis objecti, iudicium non deficeret, nisi voluntarie se vellet avertere ab apprehensione facta, et tunc non esset deceptio, sed voluntaria aversio. Quod non contingit in sensibili proprio per se loquendo, et ex vi sua, cum per se immediate imprimat speciem, et moveat sensum, et sic per se immediate apparet, et non latet quoad aliquid, nec movet secundum incommensurationem, sed sicut in se est.

Dico TERTIO: Sensus exterior non est reflexivus super actum suum proprium, neque super ipsam potentiam. De hac conclusione diversa sunt sententia, quas refert M. Banez i p. quæst. lxxviii, art. iii, dub. x, imo et D. Thomas aliquando videtur sentire, quod in sensibus potest esse aliqua reflexio, quia cognoscunt se sentire, ut affirmat quæst. i de Verit. artic. ix et iii de Anima, lect. ii, et Cajetanus ii de Anima, cap. xiii, dicit, quod sensus sentit sensationem suam quoad an est, non tamen ut rem cognitam, et reflectendo supra se, quod est exercite cog-

noscere se sentire, non autem signate. Et hoc modo fere omnes Auctores conveniunt in conclusione prædicta, scilicet quod sensus non intelligit reflexe sensationem suam, aut se ipsum tanquam rem cognitam. Unde D. Thomas aperte tenet, quod sensus proprius, seu externus non percipit suum actum, v. g. potentia visiva non percipit se videre, sed id spectat ad sensum communem, ut docet i p. q. lxxviii, art. iv ad 2, et in ii contra Gent. cap. lxxvi ex eo probat distingui intellectum a sensu, quia sensus non cognoscit se ipsum, nec suam operationem, sensus enim non videt ipsum, nec videt se videre, intellectus autem cognoscit se ipsum. Itaque sensus nullo modo reflectit supra se, ita ut respiciat actum suum, vel se ipsum tanquam rem cognitam, bene tamen attingit ipsum actum ut exercitum: oculus enim videns, hoc ipso quod videt, experitur se esse in actu, et non in otio, sicut quando in tenebris non videt.

Prima pars, scilicet quod non reflectat supra se tanquam supra rem cognitam, deducitur, tum ex limitatione objecti sensus; tum ex materialitate ipsius potentia, et organi in quo est sensus. Ex limitatione quidem, quia objectum adæquatatum sensus externi, verbi gratia, visus est res visibilis a qua immutatur, visibile autem est color lucidus, sed ipsa potentia visiva, et actus ejus neque est color, neque est lux, si enim esset, impediretur videre alios colores, videret enim omnes ad modum suum, ergo visio, et potentia visiva non sunt res visibiles, ergo non possunt attingi a visu ut res cognita, et visa, siquidem quidquid non est visibile est extra latitudinem objecti specificativi, et adæquatati potentia. Intellectus autem cum habeat pro objecto ipsum intelligibile, et intelligibile sit ita uni-

versale, sicut ens, etiam ipsa potentia intellectiva, et actus ejus sicut comprehenduntur sub ente, ita et sub intelligibilitate, atque adeo ita sunt intelligentes, quod etiam sunt intelligibiles, et ita potest intellectus supra se reflectere, non autem potentia visiva, quia non est visibilis.

Ex materialitate etiam organi probatur, quia potentia sensitiva operatur modo corporeo et dependenter ab organo corporeo, et ut immutata modo corporeo ab objecto sensibili, sed nihil corporeum potest immutare se ipsum, siquidem omne corporeum agit, ut quantum et extensum, ergo dependenter a contactu, contactus autem non est eisdem ad se, sed unius ad alterum, sive partis ad partem, sive totius ad totum, ergo immutatio sensibilis non potest fieri ejusdem ad se; sine immutatione autem facta ab objecto non fit sensatio, quia debet moveri a præsentia objecti. Quæ est ratio D. Thomæ i p. quæst. lxxvii, art. iii ad 3. In intellectu autem non currit, quia non oportet moveri semper ab objecto, sed potest ipse formare speciem sui ad instar alterius, et cognoscere se. Et si dicas: Quia etiam spiritualis potentia non potest agere in se ipsam, alias esset idem agens et patiens, movens et motum, responderetur quod intellectus etiam quando se intelligit non est simul movens et motum, quia movet se ipsum, in quantum est factus in actum per speciem objecti, et inde ad instar illius format speciem sui actus tanquam de uno actu se moveat ad alium, ad quem est in potentia. Sensus autem non potest sic reducere se ipsum de potentia ad actum, quia cum sit corporeus, oportet quod operetur aliquo contactu, non autem solum transeundo de uno actu ad alium in eadem parte, per diversas autem partes non

potest operari, quia una pars organi non habet totam potentiam, et alia pars aliam potentiam, ut una operetur in aliam, nisi forte in sensu tactus, quia ita est extensus per totum corpus, ut una pars agat per contactum in alium, sed hoc non est reflexio, quæ requirit rediitionem super eandem partem, in quantum est eadem.

Secunda vero pars, quod sensus exterior attingat actum suum, quoad exercitium licet non ut rem cognitam in actu signato constat, quia sensus exterior operatur experiendo id quod cognoscit et non, modo inanimato, nec potest attingere objectum, nisi ut in exercitio cognitum, quia attendendo, et advertendo illud attingit, ergo cum aliquali cognitione sui actus in exercitio. Unde etiam in sensu datur major, vel minor attentio, et advertentia, quod utique non est sine aliqua experientia majori, vel minori ipsius cognitionis erga objectum.

Cæterum attingere ipsum actum sensationis externæ, v. g. visionis ut rem cognitam, pertinet ad sensum communem, ut affirmat Aristoteles lib. de somno et vigil. c. II, lect. III, apud D. Thomam et in III de Anima, text. CXXXVI, quia scilicet aliquo sensu sentimus nos videre, et non sensu proprio, ergo sensu communi, ubi manifeste supponit sensus proprios, seu externos non reflectere supra se ad cognoscendum proprios actus, sed id pertinere ad sensum communem.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Ad ostendendum, quod sensibus conveniat deceptio, et falsitas indicativa, vel non conveniat apprehensiva. Nam D. Thomas quæst. I de Verit. artic. XI,

dicit: « Quod veritas, et falsitas in sensu proprie dicitur secundum quod iudicat de sensibilibus, » est ergo in sensu falsitas iudicativa. Deinde, si non ponitur falsitas apprehensiva maxime est, quia sensus immediate informatur a specie proprii sensibilis, hoc autem sæpius contingit falli, potest enim ratione distantia aliquod album iudicari nigrum, et cælum apparet cæruleum, et in iride apparent colores, qui veri non sunt: potest etiam sensibile proprium ita parvum esse, quod non sufficiat movere potentiam, ergo circa illud poterit decipi sensus. Quod si dicatur, hoc esse per accidens propter impedimentum potentia, vel medii, et distantiam objecti, contra est, quia etiam circa sensibilia communia non accidit deceptio nisi ratione alicuius impedimenti, si enim medium, et organum sint recte disposita, et in distantia proportionata ponatur objectum, semper videtur magnitudo, et figura sicut est in se, siquidem species, quæ informat circa sensibile proprium, etiam informat circa commune tanquam a quo modificatur, ergo non est aliqua differentia inter sensibile proprium, et commune quoad deceptionem.

Confirmatur, quia sensus, si decipiatur circa aliquod objectum, debet apprehendere ipsum aliter quam est, sed non potest apprehendere sensibile commune per proprium speciem illius, alias apprehenderet illud sine sensibili proprio, quod supra rejecimus. Ergo apprehenditur per speciem proprii sensibilis, illa autem species representat naturaliter totum id quod representat, ergo si representat sensibile proprium, et commune, sicut non potest decipi circa sensibile proprium, ita nec circa sensibile commune ibi inclusum, quia utriusque est naturalis similitudo.

Respondetur ad auctoritatem D. Thomæ, quod ibi loquitur de sensu interiori, ut patet in illo articulo in ultimis verbis corporis, ubi distinguit de sensu, qui cognoscit rem præsentem, et de imaginatione, quæ rem absentem, et hanc dicit frequenter decipi, illum vero non nisi organum, vel medium sic impedimentum. Et ita sensus, qui iudicat de sensibilibus, ita ut sit in illo falsitas, vel veritas, est sensus interior, non exterior. Ad rationem respondetur solutione ibi data. Ad replicam respondetur, quod circa sensibile commune per se loquendo potest contingere deceptio etiam positus illis conditionibus, ut quando prope nos videmus lignum intra aquam et videtur ut divisum, et tamen non est distans, neque medium est indebite dispositum, neque organum. Itaque circa sensibilia communia, et per accidens contingit deceptio ex ipsamet ratione talis sensibilis, quia non apparent sensui per se, sed per aliud, et ita fundare possunt latentiam unius, et apparentiam alterius, quod est causa deceptionis. Et quando urgetur, quod sensibile commune informat per speciem sicut sensibile proprium, respondetur, quod informat mediate, scilicet per sensibile proprium, unde non apparet, neque informat æque immediate, sed ita quod potest latere, et præbere occasionem decepti.

Ad confirmationem respondetur, quod sensibile commune non apprehenditur per speciem propriam, et seorsum a sensibili proprio, sed modificans illud, et talis modificatio representatur quidem naturali representatione, sed non æque immediate cum sensibili proprio, et ita potest confusus informari ab illa specie quoad sensibile commune, et apparentius, seu manifestius quoad proprium, stante autem ap-

parentia unius, et latentia alterius, seu minori apparentia potest formari iudicium adæquatum circa id quod apparet, et minus adæquatum, seu rectum circa id quod per se non apparet, et ita datur occasio decepti iudicando solum rationem majoris apparentiæ; de eo vero quod magis latet non iudicando sicut est, et sicut apparet per aliud: in una autem specie licet multa represententur naturaliter, sed non omnia æque immediate, et clare, sed involuta, sicut in specie hominis representatur quantitas, qualitas, actio, substantia, et alia multa, quæ non omnia æque immediate representantur, et ex apparentia unius fit deceptio ad latentiam alterius.

Secundo arguitur contra tertiam conclusionem: Quia in primis est contra D. Thomam qui dicit: « Quod sensus redit ad se, licet non rediitione completa, quia scilicet cognoscit actum suum, licet non essentiam suam, » ut constat ex questione I de Verit. artic. IX, et in III de Anima, lect. II, imo Aristoteles ibid. text. CXXXVII, ponens argumentum, quod visu non sentimus nisi colorem, sed visio non est color, ergo non videmus nos videre. Respondetur, quod etiam visu discernimus rem non coloratam, ut tenebras, et quod visio licet non habeat colorem in esse intentionali, habet tamen in esse spiritali, seu intentionali, quia sensus, et sensibile idem est. Sentit ergo, quod sensus cognoscit actum suum, et ita non indiget sensu communi ad illud cognoscendum. Deinde, quia aliquis sensus debet reflectere supra se, constat enim, quod per aliquem sensum cognoscimus nos videre, et audire, vel ergo per eundem, et sic est intentum, vel per alium, et de illo idem inquireretur, quomodo cognoscatur actus ejus. Et sic vel erit

processus in infinitum, vel devenimus ad aliquem sensum, qui reflectat super se, materialitas ergo non obstat reflexioni.

Confirmatur, quia sensus communis, verbi gratia, et non proprius sentit ipsum actum visionis, ergo etiam sentiet colorem, qui est objectum visionis, alias non perciperet distinctionem visionis albi a visione nigri, sed color cum sit specificativum visus, non potest pertinere ad duplicem potentiam, ergo non cognoscitur a sensu communi, sed a propria potentia visiva. Neque etiam apparet, quomodo visio speciem sui producat in sensu communi, ut possit illam percipere.

Respondetur quod attinet ad mentem Aristotelis et D. Thomæ satis clare colligi ex locis supra additis, ubi aperte negant istam reflexionem. Et ita loca allata possunt dupliciter intelligi. Primo, quod quando ponunt sensum reflectere, seu redire ad se imperfecte, seu incomplete, loquuntur de reflexione, non quæ respicit actum, ut rem cognitam, quæ est perfecta, et propria reflexio, sed quæ respicit actum ut in ipso exercitio expertum, et sic sentiendo, et experiendo objectum, cognoscitur actus, quo tangitur.

Secundo, respondetur quod quando dicunt sensum redire ratione incomplete, loquuntur non de sensu externo solum, sed de toto genere sensibilis cognitionis includendo etiam sensum communem, et sensus internos, et de toto isto genere, seu collectione est certum, quod in sensu, id est, in toto isto genere potentiarum sensivarum datur reditio incomplete, quatenus aliquis cognoscit se videre, aut audire, non per proprium sensum externum, sed per internum, et unus inter-nus per alium, vel per intellectum, et ista reflexio non est completa, seu per-

fecta, quia non est ejusdem numero potentia supra se ipsam.

Ad rationem respondetur, quod in homine non currit argumentum, si quidem actum sensus interioris cognoscit intellectus, et sic non est processus in infinitum, quia etiam intellectus se cognoscit. In brutis autem non est necesse ponere, quod sensus interiores cognoscunt reflexe suos actus, quia sensus interni in brutis operantur per instinctum naturalem, non per collationem, et ita non oportet quod de actibus suis internis judicent, vel apprehendant, oportuit autem, quod exteriores actus et sensationes apprehenderentur ab animali, quia animal debet movere sensus externos ad quærenda objecta convenientia, et fugienda nociva, et ita oportuit de eorum actibus habere cognitionem, ut ad illos moveri, vel retineri possint, quando convenit; quæ ratio non currit in actibus sensuum interiorum, quia pure aguntur instinctu in brutis, et non ut moti ab alio sensu, vel ab intellectu.

Ad confirmationem respondetur, quod omnia objecta sensuum exteriorum attinguntur a sensu communi vel phantasia, et similiter actus sensuum exteriorum sub altiori ratione formali, et secundum distinctam immutationem, quam in sensibus externis, cognoscuntur enim a sensu communi non secundum particularem modum, quam in quolibet sensu attinguntur, sed secundum communem modum, quo inter se sunt comparabilia ista objecta, et similiter attinguntur actus ipsorum sensuum exteriorum, de quibus constat recordari animal, et in somno aliquando representari. Non repugnat autem idem objectum materiale pertinere ad diversas potentias secundum diversas rationes formales. Quod vero dicitur de specie ipsa producta a visione, responde-

tur non esse necesse, quod a sensu visus mittatur ad sensum internum species peculiariter, et seorsum representans visionis actum, sed producendo speciem representantem objectum suum, non quomodocunque, et ut est ad extra, sed extra, sed ut est cognitum ab ipso visu, sic involvitur in tali representatione ipse actus visionis, quatenus objectum representatur ut visum, de quo amplius dicitur quæstione septima.

QUÆSTIO V.

DE SENSIBUS EXTERNIS IN PARTICULARI QUOAD SE.

In sensibus quatuor considerantur, potentia, actus, medium per quod objectum movet, et objectum ipsum, seu species ejus. De objecto, et speciebus cujusunque sensus externi agemus quæstione sequenti. In præsentem autem de potentia, actu, et medio; pertinet enim ipsum medium, præsertim internum ad ipsum organum, in quo est potentia, et ita non potest convenienter agi de potentia sensitiva secundum se, nisi agendo etiam de medio, per quod immutatur.

ARTICULUS I.

Quod sit subjectum potentia visiva, et medium illius?

Circa primum, scilicet subjectum seu organum visus, licet apud omnes constet potentiam hanc esse in oculis, tamen quia fabrica oculorum constat ex variis, et diversis partibus tam externis, quam internis, controversia est inter Auctores, in quam parte ex illis inhæret potentia visiva, et perficiatur visio.

Et ideo ut punctum difficultatis attingamus, breviter præsupponenda est ipsa oculorum fabrica, et contextura, ut possimus disputare in quam parte determinate sit potentia visiva.

Igitur tota fabrica oculorum in tres præcipuas partes distribuitur: prima pertinet ad anteriorem situm, et quasi aditum ipsum oculorum, qui constat orbiculari illa figura in modum ovi parvi, sicut exterius videmus, et palpebris ipsis tegitur, ac superciliis cingitur. Secunda pars est ipsamet oculorum organum, quod interius quinque tunicis, tribusque humoribus constat, aliisque musculis, venis, et similibus instrumentis, tum ad oculorum motum, tum ad spirituum animalium subministrationem requisitis. Tertia pars est intima, nec nobis patet, qua videlicet oculi continentur ad cerebrum, unde participant spiritus subtilissimos ad visionem requisitos, et illa continuatio fit per duos nervos, qui optici dicuntur, et e cerebro descendentes inter se ununtur, et inde iterum in duos ramos divisi, alter ad sinistram oculum, alter ad dexterum terminatur. De prima parte, seu exteriori fabrica oculorum non est specialis difficultas, nec aliquid explicandum in particulari.

In secunda autem parte, seu in ipsomet organo visus inveniuntur tres humores. Quidam nimis perlicidus, qui crystallinus dicitur, et usque ad anteriorem oculi faciem se extendit, estque ipsa pupilla, licet aliquando nigricantis coloris appareat, tum propter humoris copiam, quæ tota videri non potest, sicut quando aqua est profunda; tum propter quamdam tunicam, quam habet sibi substratam, ut mox dicemus, quæ diversos oculorum colores constituit. Secundus humor est vitreus, qui etsi sit splen-